

„a priori“ a čas (budoucnost)

Kant se nechal ve svém myšlení o „a priori“ ovlivnit starým řeckým předsudkem, že pokud vůbec připustíme nějaký jeho časový význam (a tomu se ovšem Kant pokusil vyhnout tím, že čas – podobně jako prostor – považuje za apriorní nazírací formu našich smyslů), je to význam ukazující k nadčasovým a mimočasovým antecedencím, tedy k tomu, co bylo časově dříve, nejen původně, protože „věčně“ a tedy „od počátku“ (a bez konce). Kant obětoval v legitimním zájmu o obranný štít proti relativismu a subjektivismu bohužel příliš mnoho. Nejde jen o škrtnutí času z oboru skutečností, ale o něco mnohem závažnějšího, co i jemu působilo starosti: jestliže nám zkušenost ukazuje jen proměnlivost věcí a dějů, stává se nejasným, jakou platnost může mít nadčasové a mimočasové a-priori pro sféru zkušenosti, pro sféru našeho každodenního života. Souvislost mezi a-priori na jedné straně a každodenním životem na straně druhé zůstává naprosto nevyjasněna a je neprůhledná. Jestliže však budeme a-priori důsledně chápat také a dokonce zejména časově, pak čas opravdu přestává být pouhou násilně smyslům vnucenou fikcí, fiktivním či spíše fikci vyvolávajícím prismaticem a stává se opravdovou, „pravou“ skutečností. To, to předchází čemukoli reálně se dějícímu, je prius nikoli ve směru k minulosti (takže by bylo „dříve“ než aktuální přítomnost, protože to už přešlo do minulosti), nýbrž ve směru do budoucnosti (takže „dříve“ tu znamená prius ve smyslu toho, co ještě nenastalo, ale hotoví se nastat, má nastat, má se odehrát). „Prius“ tedy může znamenat nejen to, co tu ještě před chvílí bylo, ale už není, nýbrž může znamenat v opačné perspektivě to, co tu ještě není, ale co tu (možná, snad) co nevidět bude. Takovéto „prius“ není vytrženo ani ze skutečného světa, ani z proudu reálného dění, ba dokonce ani z proudu našeho vědomí a myšlení. Jde totiž o to, že ani „soudnost vybroušená zkušeností“ není a nemůže být posledním kritériem našeho rozlišení, v kterých případech (a situacích) nadčasové a mimočasové „čisté složce“ „zajistit vstup do lidské vůle“ (už to samo o sobě volá po kritice a revizi), nýbrž – a to je to rozhodující v našem pojetí – ona „čistá složka“ není tak docela čistá, neboť přichází, aby vstoupila do konkrétních situací a do lidských myšlenek (včetně volných rozhodování). Také budoucnost je oblastí, kde se něco děje, i když to nemůže být předmětně postiženo; zákon „ty máš“, jak o něm psal Emanuel Rádl, je dějící se zákon, i když jeho „dění“ není „z“ tohoto světa, nýbrž „do“ tohoto světa.

(Písek, 030328-1.)